

Чжоу Цунь,

аспірант кафедри педагогіки,

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ БІБЛІОТЕЧНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті розглянуто питання організації дослідницької діяльності майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів та формування дослідницьких умінь у процесі цієї діяльності. Визначено дидактичні основи формування дослідницьких умінь майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів в умовах магістратури; педагогічні умови формування дослідницьких умінь майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів з урахуванням проблемного та розвивального навчання.

Ключові слова: дидактичні основи формування дослідницьких умінь, дослідницька діяльність, пошукова діяльність, дослідницькі вміння, викладачі-філологи, бібліотечні ресурси, педагогічні умови формування дослідницьких умінь.

Постановка проблеми. Проблема формування дослідницьких умінь викладачів-філологів є одним із важливих завдань, яке має реалізувати вища школа. Підготовка викладачів-філологів передбачає формування знань, умінь і навичок, необхідних для його подальшої професійної діяльності, активізації мисленевої й пошукової діяльності, дослідницьких умінь, творчого пошуку тощо. З огляду на це, кожен майбутній викладач-філолог має осмислити сутність педагогічних і філологічних явищ і процесів, що є неможливим без пошукової (дослідницької) діяльності. Саме викладач, у тому числі філолог, повинен знаходитись у творчому пошуку, досліджувати, використовувати нові наукові досягнення у своїй діяльності.

Так, дослідницька діяльність є проявом сформованих дослідницьких умінь. Крім знань і вмінь дослідницька діяльність повинна характеризуватися такими структурними елементами (компонентами), як мотиваційний, інтелектуальний, вольовий, цілеспрямований, організаційний. Метою дослідницької діяльності є набуття дослідницьких умінь, крім того, у процесі вказаної діяльності особистість набуває нового рівня знань, умінь і навичок. Слід зазначити, що оскільки дослідницька діяльність є специфічним способом діяльності, то вона потребує особливої організації навчальної діяльності. Унікальним є те, що для провадження дослідницької діяльності реалізуються пізнавальна, пошукова й розумова діяльності. Досягненню сформованості дослідницьких умінь у майбутніх викладачів-філологів, на нашу думку, багато в чому залежить від сформованості їх інформаційної культури, а також уміння користуватися бібліотечними ресурсами, від уміння самостійно знаходити, опрацьовувати і використовувати інформацію в процесі навчання. Але формуванню дослідницьких умінь майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів не приділялось достатньої уваги, оволодіння ними не виділялось як окремий компонент навчання, а тому фактично не контролювалось і не оцінювалось.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування у студентів дослідницьких умінь вивчав ряд учених: В. Астахова, Н. Ничкало, П. Олійник, О. Пехота, В. Рябець, С. Сисоєва, М. Солдатенко, В. Степура та ін. Питання залучення студентів до дослідницької діяльності в процесі професійної підготовки вивчали О. Абдуліна, В. Бондар, Л. Виготський, П. Гальперін, І. Зюзіна, А. Ліненко, С. Мартиненко, Л. Пуховська, О. Савченко, С. Сисоєва, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Л. Хоружа, П. Щербань, І. Шапошнікова та ін.

Мета статті – проаналізувати дидактичні основи формування дослідницьких умінь майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідницькі вміння розуміємо як сукупність знань, умінь і навичок, а також властивість особисті, яка здатна до пошуково-дослідницької діяльності. Проявами вказаної діяльності є інтерес до неї, цілеспрямованість, сміливість, здатність правильно формулювати висловлювання, розвиток творчого мислення тощо. Так, в положенні про організацію навчального процесу у ВНЗ наголошується на тому, що одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю є саме дослідницька діяльність [2]. Отже, в майбутнього викладача-філолога має бути сформовано науковий світогляд, засвоєно основи наукових досліджень, розвинене творче мислення.

Педагогічними умовами формування дослідницьких умінь майбутніх викладачів-філологів засобами бібліотечних ресурсів є розуміння дослідницької діяльності (мети, завдань, змісту і способів виконання). Викладачу слід детально пояснити зміст, завдання, навести приклади виконаних раніше завдань та способів виконання найкращих робіт. Отже, у кожного студента має бути сформоване свідоме ставлення, готовність до вироблення дослідницьких умінь засобами бібліотечних ресурсів, інтерес з метою ефективного виконання дій, спрямованих на розв'язання дослід-

ницьких завдань. Важливою педагогічною умовою формування дослідницьких умінь викладачів філологів є організація проблемного (активне ставлення до набуття знань, розвиток самостійної пізнавальної і пошукової діяльності, виконання дослідницьких завдань) (Ю. Бабанський, М. Данилов, І. Лернер, М. Махмутов, А. Матюшкіна, Н. Менчинська, В. Оконь, М. Скаткін, А. Фурман, А. Хуторський та ін.) та розвивального навчання (пізнавальна діяльність студентів, діяльність, що спрямована на спостереження, порівняння, групування, класифікацію, вміння робити висновки, виявлення закономірностей тощо, тобто наукова діяльність).

Слід зазначити, що основним методом розвитку теоретичного мислення майбутніх викладачів є пошуково-дослідницький метод, за допомогою якого необхідно сформувати дослідницькі вміння. Головною умовою є практична готовність студентів, їх позитивна мотивація у виконанні дослідної роботи, а також ініціативність, самостійність.

Слід зазначити, що сукупність умінь і навичок є основою для будь-якої діяльності і спрямована на отримання певного результату. Ознаками умінь і навичок є цілеспрямованість до певної діяльності, достатній рівень знань, розумова діяльність, наполегливість, активність, самостійність, допитливість, розвиток мислення тощо. Розглядаємо дослідницькі вміння як окремий різновид професійних умінь, безпосередньо педагогічних. Саме ці знання, вміння і навички має сформувати вчитель (викладач) у процесі навчально-виховного процесу, адже саме він має сприяти розвитку і формуванню творчої особистості, її здібностей, творчого мислення, талантів, обдарувань тощо.

Так, педагогічні вміння стали об'єктом вивчення праць О. Абдуліної, І. Зимньої, Н. Кузьміної, Т. Мишковської, О. Острянської, В. Сластьоніна та ін.

Учені розглядають різні вміння, як-от: організаційні (Н. Кузьміна, А. Кузнецова), організаційно-практичні (Д. Левітес), навчально-організаційні, дослідницькі, пошукові, загальнонавчальні (Ю. Бабанський, І. Лернер, Л. Фрідман), інтелектуальні (Л. Виготський, Н. Лошкарьова, Н. Менчинська), організаційно-практичні (Д. Левітес), інтелектуальні (Д. Левітес), комунікативні (Г. Адрєєва, Д. Левітес, О. Леонтєв, Б. Ломов, В. Литовченко, С. Михальська, П. М'ясоїд, Л. Стуганець, Н. Шумакова), мовленнєві вміння (М. Пентиліок), рефлексивні (О. Волинець), пошукові (О. Волинець), презентаційні (О. Волинець), операційні (В. Литовченко), рефлексивні, презентаційні, проектні, вузько предметні, загальнопредметні (Л. Фрідман) тощо.

Дослідницькі вміння вивчали А. Арнольдов, К. Альбуханова-Славська, В. Астахова, В. Базелюк, І. Бендера, С. Бризгалова, А. Дьомін, Л. Виготський, І. Зимня, А. Карлашук, Д. Левітес, А. Леонтєв, І. Лернер, Б. Ломов, П. Лузан, Н. Недодатко, О. Нікітіна, Н. Ничкало, Н. Обозов, П. Олійник, О. Пехота, В. Рябець, С. Сисосєва, М. Содатенко,

В. Сластенін, К. Степанюк, І. Чечель, В. Шадрікова, Т. Шамова, О. Шашенкова, Г. Щукіна, В. Успенський та ін. Так, В. Андрєєв характеризує дослідницькі вміння як вміння застосовувати прийом відповідного наукового методу пізнання в умовах розв'язання навчальної проблеми; Н. Недодатко – як складне психічне утворення (синтез дій інтелектуальних та практичних, самоорганізації та самоконтролю, засвоєних та закріплених у засобах діяльності), яке лежить в основі готовності школяра до пізнавального пошуку; К. Степанюк визначає дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи як інтегративне утворення розумових і практичних дій, які забезпечують здійснення багатофункціональної пошукової діяльності для вирішення професійних завдань у школі першого ступеня.

Дослідницькі вміння формуються в процесі дослідницької діяльності на основі діяльнісного підходу.

Дослідницьку діяльність вивчали В. Андрєєва, Т. Байбара, Н. Бібік, В. Давидова, Л. Занкова, О. Савенкова, Я. Кодлюк, В. Паламарчук, О. Савченко, Т. Чернецька та ін.

Так, занурення в дослідницьку діяльність є проявом сформованих дослідницьких умінь. Крім знань і умінь дослідницька діяльність повинна характеризуватися такими структурними елементами (компонентами), як мотиваційний, інтелектуальний, вольвий, цілеспрямований, організаційний. Метою дослідницької діяльності є набуття дослідницьких умінь, крім того, у процесі вказаної діяльності особистість набуває нового рівня знань, умінь і навичок. Слід зазначити, що оскільки дослідницька діяльність є специфічним способом діяльності, то вона потребує особливої організації навчальної діяльності. Унікальним є те, що для провадження дослідницької діяльності реалізуються пізнавальна, пошукова й розумова діяльності.

Дослідницька діяльність передбачає орієнтування в науковій інформації, її пошук, відбір, переробку, аналіз, синтез, групування, порівняння, володіння інформаційними технологіями. Отже, дослідницьку діяльність розуміємо як сукупність знань, умінь і навичок, що формують наукове пізнання, розвивають інтелект, забезпечують самовизначення і саморозвиток.

Для визначення поняття «дослідницькі вміння» потрібно схарактеризувати поняття «вміння». Так, уміння – зумовлена знаннями і навичками готовність людини успішно досягати свідомо поставленої мети діяльності в мінливих умовах її протікання [1].

Дослідницькі вміння розуміємо як властивість і здатність знання, уміння і навички спрямовані до пошукової і пізнавальної діяльності.

Умовами формування дослідницьких умінь є особливий підхід до визначення ефективних технологій, методик, форм, методів, прийомів навчання; реалізація самостійної діяльності; своєчасне усунення певних труднощів у ході дослідницької діяльності; реалізація методів заохочення і стимулювання, робота з обдарованими, особистісно зорієнтований і компетентнісний підходи, орієнтація на результативність,

проблемне навчання, прояв творчості, творення позитивної атмосфери.

Формування дослідницьких умінь відбувається через виконання вправ, завдань, проектів.

Особливу підготовку повинен мати вчитель (вкладач), який організовуватиме дослідницьку діяльність: високу ерудицію, науково-теоретичні знання, сформовані дослідницькі вміння, науковий потенціал.

Визначимо безпосередньо види дослідницької діяльності, які спрямовані на формування дослідницьких умінь. Процес здійснення такої діяльності включає аналіз навчальних ситуацій (задачі, проблеми), вміння бачити проблему, висувати гіпотезу, робити спостереження, прогнозувати майбутні та аналізувати отримані результати, вміння моделювання та реалізації навчальних дій, корекція дослідницької поведінки, узагальнення, класифікація, систематизація, вміння знайомитися з методами наукового пошуку, проектна діяльність, висловлення суджень, робота з різними інформаційними джерелами, проведення експериментів, вміння готуватися до публічних виступів, володіти культурою мовлення, вміння використовувати інтерактивні технології, вдосконалювати навички самої роботи тощо.

На думку вчених, дослідницька діяльність залежить від правильної, цілеспрямованої діяльності. Так, Н. Талізін у дослідженнях у галузі психологічної науки характеризує дослідницьку поведінку як прояв життєвої активності, що виконує функцію розвитку, крім того її яскравим проявом вважає творчість. Крім того, вона вказує на важливість дослідницької поведінки для розвитку й саморозвитку особистості. Постійним стимулом для розвитку розумових здібностей молодших школярів є їхня природна допитливість, якщо в процесі навчання відсутня пошукова активність, то це може стати причиною нездатності особистості розв'язувати нестандартні ситуації [4]. Також ученими визначається дослідницька поведінка як вид поведінки, що ґрунтується на основі пошукової активності й спрямований на вивчення нестандартного об'єкта або вирішення нетипової ситуації (О. Савенков); як пошук інформації (О. Поддяков).

О. Савченко зазначає, що чинником стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів є розвивальний вплив навчального середовища, що стає більш помітним за умови, якщо дитина вступає з ним в активний пізнавальний контакт, який набуває продуктивної взаємодії. Дослідницька діяльність у початковій школі є широкою за змістом і різномірною за типом пізнання, тобто здійснюється практично й теоретично [3, с. 46-47].

Вважаємо, що важливою умовою дослідницької

діяльності має бути поетапність: підготовка до дослідницької діяльності, постановка проблеми; пошук шляхів вирішення, відбір і вивчення інформації, обґрунтування теми дослідження, формулювання висновків, отримання результатів.

Видами організації дослідницької діяльності можуть бути індивідуальна, групова або колективна, що допомагає, з одного боку сформувати навички самостійної роботи, а з іншого – відчуття себе частиною колективу і нести відповідальність за виконану роботу, а також розвиткові загальнонавчальних умінь.

За основу своєї класифікації І. Зимня, О. Шашенкова беруть аспекти дослідницької діяльності: 1) інтелектуально-дослідницький аспект (уміння аналізувати, співвідносити і порівнювати факти, явища, концепції, точки зору; вміння бачити проблему, виділяти головне; вміння виділяти протиріччя і формулювати проблему; вміння поставити мету, завдання роботи; вміння критично аналізувати інформацію, давати їй оцінку; аргументувати своє відношення до питання, що вивчається; вміння визначити методологічні підходи до дослідження); 2) інформаційно-рецептивний аспект (уміння спостерігати, збирати і обробляти дані; вміння систематизувати і класифікувати факти і явища; вміння отримувати інформацію і складати її огляд; вміння інтерпретувати інформацію; вміння працювати з науковою інформацією та ін.); 3) продуктивний аспект (уміння збирати й обробляти дані; вміння проводити експеримент; виконувати практичну частину дослідження у певній послідовності; використовувати методи емпіричного і теоретичного дослідження; здійснювати бібліографічний пошук, узагальнювати інформацію; узагальнювати хід і результати дослідження; захищати отримані результати в процесі виступу; складати тези, писати статтю; готувати реферат, доповідь, повідомлення, виступати з результатами дослідження та ін.).

Слід зазначити, що разом з дослідницькими вміннями формуються і рефлексивні вміння, які характеризуються дослідницькою, пошуковою, розумовою діяльністю, в результаті яких студенти отримують певний досвід, переживання.

Висновки та перспективи подальших розробок в даному напрямку. Отже, дослідницькі вміння – це дії, які ґрунтуються на системі засвоєних у процесі пізнавальної, дослідницької, наукової, пошукової, розумової діяльності знань, умінь і навичок та відповідають логіці науково-дослідницької діяльності. Вказані вміння полягають у пошуку, відборі, переробці, аналізі, створенні, проектуванні й підготовці результатів пізнавальної діяльності.

до документу: <http://www.minagro.gov.ua>.

3. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів / О. Я. Савченко // Наукові записки Малої академії наук України. – 2012. – № 1. – С. 41 – 49.

ЛІТЕРАТУРА

1. Короткий термінологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.subject.com.ua/psychology>.

2. Положення про організацію навчального процесу у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу

4. Галызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений /

Н. Ф. Галызина. – М. : Издательский центр «Академия», 1998. – 288 с.

REFERENCES

1. *Korotkyi terminolohichni slovnyk [A brief terminological dictionary]*. Retrieved from: <http://www.subject.com.ua/psychology> [in Ukrainian].

2. *Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu u VNZ [Regulation on organization of educational process at higher educational institution]*. Retrieved: <http://www.minagro.gov.ua> [in Ukrainian].

3. Savchenko, O. Ya. (2012). *Navchalne seredovyshche yak chynnyk stymuliuivannia doslidnytskoi diialnosti molodshykh shkolyariv [Educational environment*

as a stimulating factor of research activity of younger school children]. *Naukovi zapysky Maloyi akademii nauk Ukrainy – Proceedings of Small Academy of Sciences of Ukraine, 1, 41-49* [in Ukrainian].

4. Talyzina, N. F. (1998). *Pedagogicheskaya psikhologiya: ucheb. posobyie dlya stud. sred. ped. ucheb. zavedeniy [Pedagogical psychology: textbook for students of secondary pedagogical educational institutions]*. Moscow: Izdatelskiy tsentr "Akademiya" [in Russian].

Чжоу Цун,

аспирант кафедры педагогіки,

*Южноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
ул. Старопортофранківська, 26, г. Одеса, Україна*

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ СРЕДСТВАМИ БИБЛИОТЕЧНЫХ РЕСУРСОВ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ

В статье рассмотрены вопросы организации исследовательской деятельности будущих преподавателей-филологов средствами библиотечных ресурсов и формирования исследовательских умений в процессе этой деятельности. Определены дидактические основы формирования исследовательских умений будущих преподавателей-филологов средствами библиотечных ресурсов в условиях магистратуры; педагогические условия формирования исследовательских умений будущих преподавателей-филологов средствами библиотечных ресурсов с учетом проблемного и развивающего обучения. Проблема формирования исследовательских умений преподавателей-филологов является одной из важных задач, которую должна реализовать высшая школа. Подготовка преподавателей-филологов предусматривает формирование знаний, умений и навыков, необходимых для дальнейшей профессиональной деятельности, активизации мыслительной и поисковой деятельности, исследовательских умений, творческого поиска и т. п. Учитывая это, каждый будущий преподаватель-филолог должен осмыслить сущность педагогических и филологических явлений и процессов, что невозможно без поисковой (исследовательской) деятельности. Именно преподаватель, в том числе филолог, должен находиться в творческом поиске, исследовать, использовать новые научные достижения в своей деятельности. Исследовательские умения мы понимаем как совокупность знаний, умений и навыков, а также свойство личности, которая способна к поисково-исследовательской деятельности. Проявлениями указанной деятельности являются интерес к ней, целеустремленность, смелость, способность правильно формулировать высказывания, развитие творческого мышления и т. п. Так, в положении об организации учебного процесса в ВУЗе отмечается, что одним из основных факторов подготовки высококвалифицированных кадров соответствующего профиля является именно исследовательская деятельность. Следовательно, у будущего преподавателя-филолога должно быть сформировано научное мировоззрение, усвоены основы научных исследований, развито творческое мышление. Одним из важнейших педагогических условий формирования исследовательских умений будущих преподавателей-филологов средствами библиотечных ресурсов является понимание исследовательской деятельности (цели, задач, содержания и способов выполнения). Преподавателю следует детально объяснить содержание, задачи, привести примеры выполненных ранее задач и способов выполнения лучших работ. Итак, у каждого студента должно быть сформировано сознательное отношение, готовность к выработке исследовательских умений средствами библиотечных ресурсов, интерес к эффективному выполнению действий, направленных на решение исследовательских задач. Важным педагогическим условием формирования исследовательских умений преподавателей-филологов является организация проблемного и развивающего обучения.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, поисковая деятельность, исследовательские умения, преподаватели-филологи, библиотечные ресурсы, педагогические условия формирования исследовательских умений.

Zhou Cong,

postgraduate student, Department of Pedagogy,

*South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine*

DIDACTIC BASES OF FORMING RESEARCH SKILLS BY MEANS OF LIBRARY RESOURCES IN FUTURE TEACHERS-PHILOLOGISTS OBTAINING MASTER DEGREE

The article deals with the issues of organizing research activities of future teachers-philologists obtaining master degree by means of library resources, as well as the peculiarities of forming their research skills. Didactic bases of fu-

ture teachers-philologists' research skills formation by means of library resources in the process of obtaining master degree are determined. Pedagogical conditions of forming research skills of future teachers-philologists by means of library resources are described. The formation of research skills in future teachers-philologists' obtaining master degree is one of the most important tasks of higher education. The teaching process of teachers-philologists involves the formation and development of their knowledge, abilities and skills necessary for their further professional activity, activation of cognitive and research activity, research skills, creative exploration, etc. Considering this fact, every future teacher-philologist should comprehend the essence of philological and pedagogical phenomena and processes, which is impossible without the search (research) activities. A teacher, especially a philologist, must be in constant creative search, exploring, using new scientific achievements in his/her activities. Research skills are considered as a set of knowledge, abilities and skills, as well as the quality of a personality, who is able to perform research activities. They manifest in person's interest in this kind of activities, commitment, courage, the ability to formulate correct statements, the development of creative thinking, etc. For example, the Statute of a higher educational institution on the educational process includes information that one of the main factors of preparing highly qualified specialists is their research activities. Future philologists should form their scientific worldview, learn the basics of scientific research, develop their creative thinking, etc. One of the most significant pedagogical conditions of future teachers-philologists' research skills formation by means of library resources is the understanding of the research activities (considering their purpose, objectives, content and methods of implementation). A teacher should thoroughly explain the content and tasks of this kind of activities; give the examples of previously performed tasks and ways of performing the best researches. Every student must have a conscious attitude to this process, willingness to develop his/her own research skills by means of library resources; interest of efficient implementation of actions aimed at solving research tasks, etc. One more important pedagogical condition of forming research skills in future teachers-philologists obtaining master degree is the organization and implementation of problematic and developmental teaching.

Keywords: research activity, search activity, research skills, teachers-philologists, library resources, pedagogical conditions of forming research skills.

Подано до редакції 03.09.2015
